

Zondag 5 mei 2024
zesde van Pasen

Lezing uit het eerste testament: Jesaja 45,15-19
Lied: 'Die de aarde boetseerde' (t. Huub Oosterhuis/Jes. 45,14, m. Tom Löwenthal; Zangen van zoeken en zien 191)

Evangelielezing: Johannes 15,9-17
*Acclamatie: 'U komt de lof toe': **lied 339a***

Overweging met als onderdeel daarvan couplet 6 van het Wilhelmus (door allen) en het largo uit symfonie nr 9 van Antonín Dvořák (door de cantorij)

Het gaat vandaag opnieuw over liefde. Weer horen we er Jezus over. "Mijn gebod is dat jullie elkaar liefhebben zoals Ik jullie heb liefgehad", zegt hij. En het is mooi dat het weer over liefde gaat. Is liefde niet het belangrijkste dat er is? Is liefde niet waar God is?

Liefde op 4 en 5 mei. Liefde rond de herdenking van alle oorlogsslachtoffers. Liefde rond de viering van bevrijding.

Liefde is bevrijding. Vertelt Jesaja. Is redding uit de diepte, uit de tirannie. En het is God die voor die bevrijding zorgt. Men is het erover eens: de God van Israël, de God die verborgen is, redt. Hij zet alle makers van godenbeelden te kijk. Wat voor prachtig beeld je ook van God mag hebben, hoe prachtig ook verwoord of vormgegeven, het is niets. Het is de God die verborgen is die bevrijdt. De God voor wie we geen woorden hebben.

Maar wacht even – daar gaat God zelf tegenin. Dat valt wel mee, zegt hij, met die verborgenheid. Kijk om je heen. Overal waar recht wordt gedaan, zie je mij. Waar vanuit gerechtigheid wordt gesproken en gehandeld, daar ben ik. Recht doen, dat is God doen.

God is liefde; en een van de uitingsvormen van liefde is recht doen, is bevrijden. Zou daarom het Wilhelmus in het liedboek zijn opgenomen? Omdat het ook daarin gaat over bevrijding van onrecht – en omdat we in de bevrijding van onrecht God herkennen? Zoals ook het boek Exodus vertelt. Het uittocht-boek. Het boek over de bevrijding uit Angstland, uit Egypte.

Exodus – het verhaal van de uittocht is tegelijkertijd een goed voorbeeld van het dubbele van bevrijding. Van het moeilijke ervan. Want bevrijding heeft een keerzijde, altijd. Omdat wat bevrijding is voor de één ondergang is voor de ander. Denk maar aan de verhalen over de plagen van Egypte. Het verhaal over de dood van alle oudsten van mensen en vee. Denk maar aan het lied van Hanna Lam, we hebben het in de Paasnacht niet gezongen vanwege het pijnlijke refrein: 'zing de Heer want hij is hoog verheven, het paard en zijn ruiter stortte hij in zee'... En zo is het altijd. Ook nu. Ook in Oekraïne. In Rusland. In Israël. In Gaza. Bevrijding voor de een is ondergang voor de ander. En overal wordt onschuldig bloed vergoten.

Het is een dubbelheid die je terugvindt in de geschiedenis van het Wilhelmus zelf. Nu eens was het het strijdlied van de ene partij, dan weer van de andere. En beide partijen dachten de bevrijder te zijn die God aan zijn kant had...

Oorspronkelijk was het een Frans dansliedje. Op de melodie maakten rooms-katholieken een spotlied op Hugenoten die de stad Chartres probeerden in te nemen. *Oh, la folle entreprise du prince Condé...*

Die Hugenoten vonden de melodie kennelijk leuk. Ze namen haar mee. En maakten er op hun beurt een spotlied van. Ze beschimpten de rooms-katholieke Spanjaarden tijdens de 80-jarige oorlog met de tekst van ons huidige 'Wilhelmus'. Dat klonk zo: *Wilhelmus van Nassaue ben ik van Duutsen bloed, den vaderland getrouwe blief ik tot in den doet...*

Twee protestliederen. Gericht tegen de onderdrukker. Allebei gemaakt om het moreel hoog te houden. En allebei vanuit de overtuiging dat de *ander* de onderdrukker is – en dat God zeker aan de juiste kant stond: de kant van de zanger.

Tenslotte maakte Adriaan Valerius na de 80-jarige oorlog versieringen aan de melodie en liet het lied langzamer en dus statiger zingen. Zo ontstond het volkslied dat we nu kennen – en nog altijd zingen.

Hoort dat volkslied hier – in de kerkdienst?
Of kunnen we het beter bewaren voor
voetbalwedstrijden en Olympische Spelen?

In elk geval kunnen we zeggen: als we in bevrijding iets van God zien, zoals Jesaja zegt; en als we het lied in het verband plaatsen van verhalen over bevrijding zoals Exodus – dan past in elk geval dat zesde vers. Een couplet over vertrouwen op God. Tegelijk is het een gebed: God, verlaat mij niet! En spreekt het een

verlangen uit: dat ik 'vroom' mag blijven. Dat ik dichtbij u mag blijven, God, levend vanuit liefde. En dat ik de tirannie mag verdrijven.

Gisteren werd dit vers gezongen door de genodigden in de Nieuwe Kerk in Amsterdam. Laten ook wij dat doen. En laten we het staande doen.

... zingen vers 6 van het Wilhelmus ...

Hoort ons volkslied in de kerkdienst?

We kunnen hier heel verschillend over denken.

Vorige week had Eunice het over de bubbel waar we in zitten. En de negatieve kanten daarvan: hoe we ons daarmee afschermen naar buiten toe. Het volkslied kan deel zijn van die bubbel. Het wij-gevoel wordt erdoor versterkt. Het neigt naar nationalisme dat anderen buitensluit. Dan is liefde ver te zoeken en regeert angst. Angst voor wat niet tot de eigen bubbel behoort. Zoals mensen uit andere landen en culturen: asielzoekers. Arbeidsmigranten. Er zijn heel wat mensen die bang zijn dat we de instroom niet aankunnen. Dat onze 'eigenheid', onze cultuur, onze veiligheid, onze tradities langzaam maar zeker onder de voet zullen worden gelopen.

Het is een angst van alle tijden. Die was er onder andere ook na de Tweede Wereldoorlog. Er waren duizenden overlevenden van concentratiekampen en werkkampen. Waar moesten die naar toe? Ze hadden geen familie meer. Ze hadden niets meer. En nergens waren ze welkom. De laatste jaren verschenen hier verschillende boeken over. Ze vertellen van een pijnlijke en beschamende realiteit: hoe deze mensen, die de ergste ontmenselijking hadden overleefd, geweerd werden.

Ik vraag me af: is het heel veel anders hoe het er nu soms aan toegaat, met vluchtelingen...?

En toch, toch kun je het gevoel hebben dat het Wilhelmus er echt bij hoort. In elk geval op bevrijdingsdag. Het is traditie. Het geeft saamhorigheidsgevoel. Het kan warmte en liefde in je wakkerroepen. Je ervaart verbondenheid met elkaar. Veiligheid, misschien wel.

Het is een bubbel – maar die bubbel hebben we ook nodig. Je hebt een veilige plek nodig om je te kunnen ontwikkelen. Je hebt die nodig om creatief te kunnen zijn. Liefde stroomt het best in een veilige, gunnende omgeving.

En samen zingen maakt dat gevoel sterker. Samen het volkslied zingen. Samen zingen verbindt.

Samen zingen kan je zelfs in leven houden.

Zo gebeurde dat in een Jappenkamp op Sumatra. Hoe blijf je in leven, als alle menselijkheid je wordt ontnomen? Als je alleen nog aan eten kunt denken? Als liefde een basale noodzaak is geworden: enkele familieleden en jezelf door de dag heen slepen? In het vrouwenkamp herinnerden Margaret Dryburgh en Norah Chambers zich klassieke muziekstukken. Maar ze hadden geen muziekinstrumenten. Daarom besloten ze de orkestmuziek te gaan zingen. Zonder woorden. Als een stemmenorkest. En die muziek voerden ze samen met een aantal vrouwen uit.

De muziek bood troost. Bood kracht om te overleven. De cantorij zal een van hun stukken zingen: het Largo uit de negende symfonie van Antonín Dvořák, 'uit de nieuwe wereld'.

De cantorij zingt: largo uit 'uit de nieuwe wereld'

Als Jezus spreekt over liefde – dan denk ik hieraan. Aan hoe mensen overleven door elkaar al zingend in leven te houden.

Als Jezus spreekt over liefde, denk ik aan het enige vaccin dat er is tegen de angst voor vreemdelingen die de samenleving ziek maakt: het open gesprek. In feite is het wat in de vergaderzalen van Brussel en Straatsburg wordt gedaan: met elkaar praten. Een gebrekkige en trage dialoog vol menselijke missers. Maar wel eentje die al bijna 80 jaar zorgt voor vrede.

Als Jezus spreekt over liefde, denk ik aan Buçi uit Turkije die googelde waar Nederlanders van houden en toen een enorme stapel pannenkoekjes bakte waarmee ze hier in Hoevelaken op de vrijmarkt zat.

Als Jezus spreekt over liefde, komt er een droom bij me boven. Een droom van een wereldwijd herdenken van alle honderden miljoenen slachtoffers van oorlog en ander geweld. Als alle vlaggen worden neergehaald. Als alle volksliederen even zwijgen. En we ons in stil gedenken verbonden weten met elkaar.

Muziek: Antonio Vivaldi – Largo in Bes

Lied: 'Nooit lichter ving de lente aan': lied 709; vers 1+3 cantorij, 2+4+5 allen